

1
Det välbevarade och välgestaltade, skulpturala punkthuset vid Ullängergatan ritades av arkitekt Ernst Grönwall 1952. Foto: Johan Stigholt, Stockholms stadsmuseum.

3
Kraftigt förändrade elementbyggda lamellhus från början av 1970-talet i Räckstas östra utkant. Foto: Mauro Rongione, Stockholms stadsmuseum.

2
Mycket välgestaltade radhus vid Längseleringen, ritade av arkitekt Adrian Langendal 1952. Foto: Mauro Rongione, Stockholms stadsmuseum.

Räcksta

*Information till Dig som
äger ett kulturhistoriskt värdefullt
hus i ytterstaden*

Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering

Stockholms stadsmuseum ansvarar för att peka ut och definiera kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Stockholms stad. Klassificeringen används i det dagliga arbetet inom kommunens förvaltningar bland annat i samband med detaljplanering och bygglovprövning.

Byggnaderna klassificeras i fyra kategorier med hänsyn till deras kulturhistoriska värde och redovisas med färgerna blått, grönt, gult och grått:

 Blått anger bebyggelse vars kulturhistoriska värde motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturminneslagen.

 Grönt betyder att fastigheten har bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

 Gult avser en fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.

 Fastighet markerad med grått går inte att hänföra till någon av ovanstående kategorier.

 Streckad – Fastighet med bebyggelse uppförd 1990 eller senare och som ännu ej klassificerats eller obebyggd fastighet.

Plan och bygglagen, PBL

För synnerligen och särskilt kulturhistorisk värdefull bebyggelse, det vill säga blå- och grönmärkade byggnader är 3 kap 12 § i (PBL) Plan- och bygglagen tillämplig. För all bebyggelse är 3 kap 10 § och 13 § tillämpliga. Denna lagstiftning är kopplad till Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering som finns redovisad för Räcksta i detta faktablad.

10 § Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara. Lag (1998:805).

12 § Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas. Lag (1994:852).

13 § Byggnaders yttre skall hållas i vårdat skick. Underhållet skall anpassas till byggnadens värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt samt omgivningens karaktär. Byggnader som avses i 12 § skall underhållas så att deras särart bevaras. Lag (1994:852).

Framsida uppför: Tidstypiskt länkat lamellhuskvarter. Foto: Mauro Rongione, Stockholms stadsmuseum.
Nedan: Välbevarade detaljer vid Multrågatan. Foto: Mauro Rongione, Stockholms stadsmuseum.

Historik

Området som utgör dagens Råcksta är ett mycket gammalt kulturlandskap med bosättningar kända sedan järnåldern. Gården Råcksta, med anor från 1300-talet, revs i huvudsak efter 1955, kvar lämnades endast manbyggnaden från tidigt 1700-tal. Namnet Råcksta är känt sedan 1351, då benämnt Ruxta och senare - 1409 Roghsta, vars förled med all sannolikhet har betydelsen råg och efterledet betydelsen ställe eller plats.

Råcksta gård inköptes av staden redan 1927 men någon exploatering skedde inte förrän efter förvärvet av södra Spånga 1949. I och med övertagandet utformades en generalplan av arkitekterna Sven Markelius och Göran Sidenbladh för den s.k.Vällingbygruppen som bestod av flera stadsdelar utmed en planerad tunnelbanelinje. Råcksta planerades som en del av stadsdelen Vällingby, vars centrum var tänkt att utgöra stadsdelsgruppcentrum för befolkningen i hela Vällingbygruppen. Generalplanen antogs 1950 och åtföljdes av flera detaljplaner för Råcksta, utarbetade från 1950 och framåt av arkitekterna Carl-Fredrik Ahlberg, Göran Sidenbladh, Hans Uddenberg m.fl. under ledning av stadsplanedirektören Sven Markelius. Inflyttningen kunde börja 1952 och året därpå blev Råcksta en egen stadsdel.

Efter 1950-talet har en viss komplettering skett, främst i utkanten av bebyggelsen. Under 2000-talet har en omfattande förändring närmast Vällingby centrum genomförts.

Bebyggelsens karaktär

Råcksta är nära sammanlänkat med Vällingby både geografiskt och arkitektoniskt och utgör tillsammans medVällingby ett av de viktigaste svenska bidragen till efterkrigstidens stadsbyggnadskonst. Här myntades begreppet ABC-stad, som skulle vara en ny slags förort, ett komplett samhälle på bekvämt avstånd från innerstaden, med arbetsplatser, bostäder och centrum – vilket, tillsammans med tunnelbanan, ansågs vara vad som krävdes för en fungerande satellitstad. Bebyggelsen består främst av omsorgsfullt utformade trevånings lamellhus grupperade kring öppna gårdar, med inslag av individuellt gestaltade höghus, i den östra delen finns stora områden med radhus och småhus. Bebyggelsen kännetecknas av en omsorgsfull anpassning till det lummiga, böljande landskapet som växlar mellan höjder och breda dalstråk.

Tunnelbanestad

Stockholms expansion under 1940- och 1950-talen inspirerades till stor del av den engelska grannskapsplaneringen med ledord som Neighborhood planning och Community centers. Denna växte fram ur funktionalismen men baserades även på sekelskiftets trädgårdsideal där bostäder, arbetsplatser och social service integrerades i mindre enheter. Tanken var bl.a. att främja social gemenskap och forma den demokratiska medborgaren. Bebyggelsen utgörs i stort av funktionalismens lamellhus men nu i ett mer varierat planmönster, med byggnaderna grupperade kring gårdar.

Tunnelbanenätets utbyggnad skapade förutsättningar för byggandet av nya stadsdelar i stor skala. Till programmet ”Det framtida Stockholm” från 1945 utarbetades en schemaplan för ett idealt förortssamhälle för ca 10 000 invånare, med ett relativt tätt stadsmässigt centrum och längre ut bebyggelse i avtagande skala. Programmet bildade en grund för ett mera ingående planarbete som utkristalliserades i 1952 års Generalplan för Stockholm. Idéerna resulterade under 1950-talet i den självförsörjande s.k.ABC-staden.

Bebyggelsen

Bostadsbebyggelsen har en tydlig grannskapsindelning, i huvudsak är det en traditionell folkhemsbebyggelse, med prägel av socialt tänkande och genomtänkt standard. Bebyggelsen utgörs till stor del av trevånings lamellhus med sadeltak, grupperade kring stora gårdar med bevarad naturmark. De grönskande gårdarna

och förgårdsmarken är viktiga inslag i strukturen. Gångkontakter mellan gårdsrummen och gatan skapas genom portiker. Den stilmässigt sammanhållna bebyggelsen präglas av omsorgsfullt utformade detaljer i t.ex. dörrpartier och balkonger samt ofta en varierad färgsättning eller fältindelad puts. Husen har i många fall byggts med souterrängvåning, ofta utnyttjad som garage. Öster om Sollefteågatan ligger stora områden med radhus och småhus inbäddade i grönska.

En omfattande del av bebyggelsen utgörs av trevåningslängor i meanderform och ett par mycket välformade punkthus. Området, som ligger mellan Multrågatan och Sollefteågatan som i östra delen hyser Råcksta centrum, var de första som började uppföras i stadsdelen. Byggandet startade 1951 efter ritningar av arkitekten Ernst Grönwall, utemiljön formades av landskapsarkitekten Eric Anjou.

En annan markant husgrupp är radhusen vid Långseleringen från 1952–53 ritade av arkitekt Adrian Langendal. Husen har putsade fasader i olika kulörer med individuella detaljer vilket ger området ett livfullt och spännande uttryck. Kring Oviksgatan finns också flera kvarter med Småstugebyråns självbyggda stugor från första hälften av 1950-talet.

Verksamhetsområden

En viktig uppgift i planeringen av ABC-staden var att skapa tillräckligt många arbetsplatser. Många av dessa kom att ligga i Råcksta.Viktigast är Statens vattenfallsverks huvudkontor, numera Vattenfall, vars stora kontorskomplex av skivhusblock och lägre huskroppar uppfördes åren 1957–63.Andra arbetsområden är SL:s stora vagnhallVällingbydepån från 1952 liksom det band med småindustrier och kontor som ligger mellan Jämtlandsgatan och Bergslagsvägen. Inom stadsdelen ligger också det senare tillägget Råcksta sjukhem, ritat av Erwin Pütsep 1967.

Äldre bebyggelse

Råcksta gård ligger på en medeltida gårdsplats intill Vattenfalls kontorsbyggnader. Vid exploateringen revs de åtskilliga ekonomibyggnaderna och den omfattande trädgården. Kvar blev endast mangårdsbyggnaden från 1720-talet. Den genom århundradena kraftigt förändrade byggnaden har bl. a. ägts av ”Snuskungen” Knut Ljunglöf och används numera som representationslokal för Vattenfall.

Skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Råcksta är, med undantag av området kring Bättringsvägen och Söderberga Gårdsväg samt kvarteren Miniräknaren och Räknestickan, utpekat som *särskilt kulturhistoriskt värdefullt* i översiktsplanen för Stockholm och även utpekat som ett område av riksintresse för kulturmiljövården. Inom området skall stor hänsyn tas till såväl helhetsmiljöns som de enskilda byggnadernas kulturhistoriska värde. Råcksta utformades som en del av ABC-staden Vällingby vilken är av största vikt för Stockholms planerings- och utbyggnadshistoria och har mycket stora samhällshistoriska och stadsbyggnadshistoriska värden.

Vattenfalls välgestaltade, monumentala kontorsanläggning i stramt funktionell arkitektur och med för tiden moderna material, uppfördes i huvudsak mellan 1956 och 1964 efter ritningar av verkets egen arkitekt Sven Danielson. Med sina höga skivhus utgör den synnerligen kulturhistoriskt värdefulla anläggningen ett landmärke i stadsdelen. Detta är en av de största arbetsplatserna i Vällingby-Råcksta, och har ett samhällshistoriskt värde som en viktig del i ABC-stadens grundidé. På platsen låg tidigare Råcksta gård, vars synnerligen byggnadshistoriskt värdefulla mangårdsbyggnad är bevarad.

Nämnas bör även det kulturhistoriskt värdefulla, stora, sammanhängande lamellhusområdet kring Multrågatan, med tidstypiskt välgestaltade byggnader från början av 1950-talet. Det var de första byggnaderna som uppfördes i Råcksta och den meanderformade planen efter Sven Markelius riktlinjer räknas till en av de första i landet. I området ingår även Råcksta centrum som markeras med bevarad neonskylt.

Råcksta gård bildar tillsammans med den välplanerade trädgården och dess spegeldamm en oas i skuggan av Vattenfalls höga skivhus. Foto: Johan Stigholt, Stockholms stadsmuseum.

Som ägare och förvaltare av en kulturhistoriskt värdefull byggnad bör man beakta följande:

- Att större till- och påbyggnader undviks.
- Att husets ursprungliga fasad- och takmaterial bibehålls och att tilläggs-isoleringar undviks.
- Att husets ursprungliga detaljutformning med fönster, portar, balkonger, fasadutsmyckningar m.m. bibehålls.
- Att husets ursprungliga färgsättning bibehålls.
- Att byggnaden underhålls kontinuerligt med metoder och material som är anpassade till husets ursprungliga utformning, särdrag och byggnadsteknik.
- Att ursprungliga planlösningar bibehålls och att eventuell kulturhistoriskt värdefull inredning bevaras.
- Att tidstypisk markplanering och växtlighet bevaras.

Stockholms stadsmuseum ger gärna råd

För information och tips om byggnadsvård och förhållningssätt vid underhåll och restaurering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse besök gärna Stads-museets byggnadsvårdswebb: www.stadsmuseum.stockholm.se/byggnadsvard. Ni kan även gå in på www.stockholmskallan.se, besöka museets forskarsal Faktarummet eller kontakta Stockholms stadsmuseum.

Dokumentationsenheten
Box 15025, 104 65 Stockholm
Tel. 08-508 31 600
www.stadsmuseum.stockholm.se

